

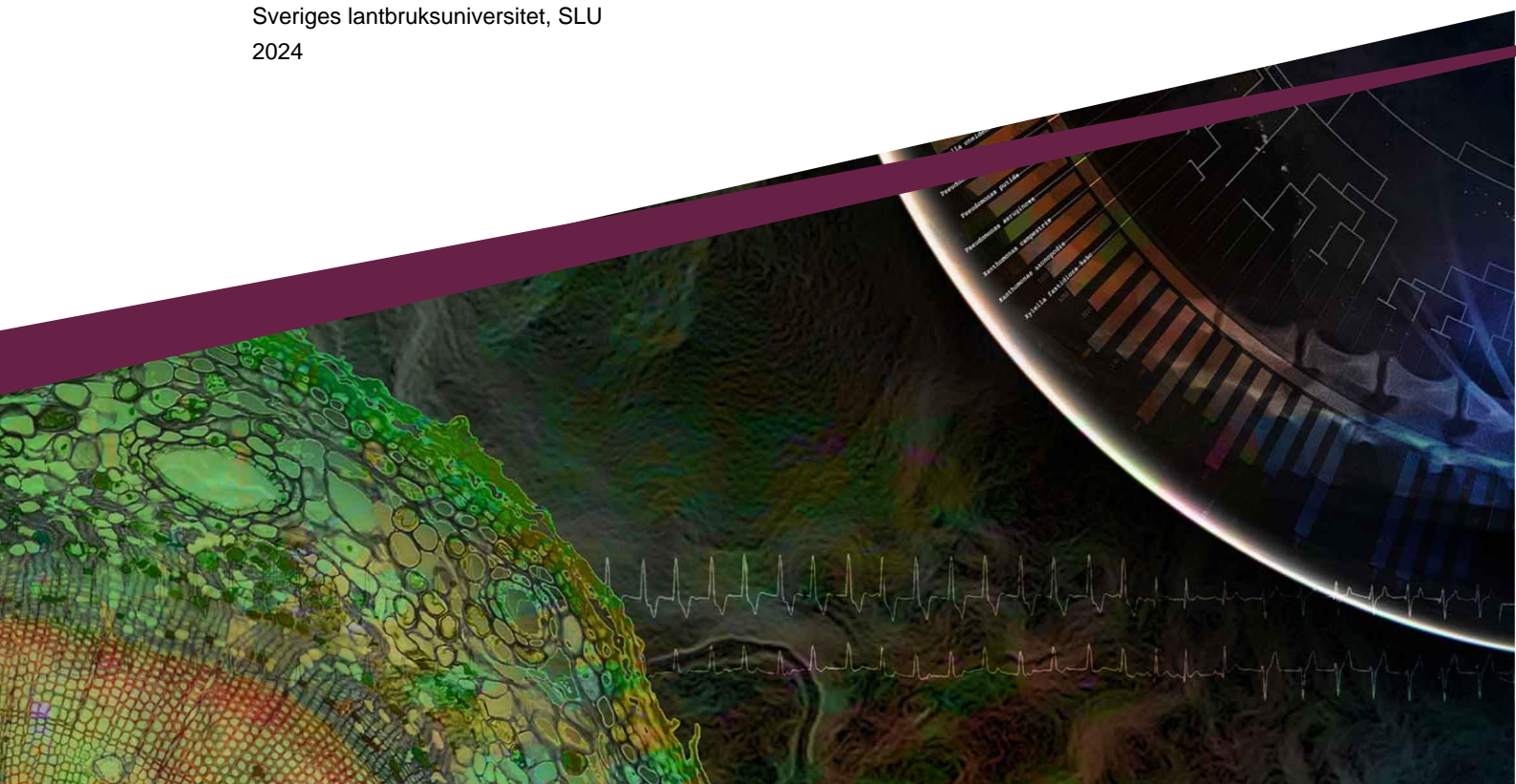

Vildmarksriket

Omvärldsanalys naturturism

Tova Adrelius

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
2024

Innehållsförteckning

Inledning	5
1.1 Tillvägagångssätt.....	5
Generella mönster inom turism.....	7
1.1 Turism i Dalarna.....	8
1.2 Framtidsspaning naturturism	10
1.2.1 Världen som styr val av resmål	11
Naturturism	12
2.1 Vilken typ av naturturism lockar?.....	12
2.2 Naturturism i Vildmarksriket.....	13
2.2.1 Vandring	13
2.2.2 Cykel.....	14
2.2.3 Fiske	15
2.3 Naturturism Dalarna.....	16
Utblickar	18
3.1 Tivedens nationalpark med omnejd.....	18
3.1.1 Skogsbruket i Tiveden	20
3.1.2 Vad Vildmarksriket kan ta med sig från Tivedens nationalpark	21
3.2 Örebro län och Bergslagsleden	21
3.2.1 Vad Vildmarksriket kan ta med sig från Bergslagsleden	23
3.3 Särna	24
3.3.1 Vad Vildmarksriket kan ta med sig från Särna	26
Avslutning.....	27
Källförteckning	28
5.1 Personlig kontakt	29
5.2 Hjälpmedel	30
Bilagor	31
Vidare läsning.....	35

7.1	Turism på annans mark	35
7.2	Anläggning av mountainbike leder	35

Inledning

Vildmarksriket är ett skogsområde i Dalarna. Det är beläget väster om Leksand, öster om Vansbro och söder om Mora och innehåller flera stora områden med höga naturvärden (Kirppu & Oldhammer, 2010). Området präglas av gammelskog bestående av barr- och lövskog. Det är ovanligt med ett så stort område med höga naturvärden, där naturvårdsinventeringen uppmätte en yta på 8 472 ha (Kirppu & Oldhammer, 2010). I Vildmarksriket finns det också en mängd olika vilda djur och växtarter, många av dem rödlistade eller som anses vara särskilt skyddsvärda. Inventeringen visade att området är skyddsvärt och på många sätt unikt, och att området skulle lämpa sig för naturturism (ibid).

En slutsats som drogs av naturvårdsinventeringen var också att området mellan Leksand, Mora och Vansbro skulle lämpa sig bra för naturturism vilket ledde till att Mora kommun, tillsammans med lokala entreprenörer startade LEADER projektet Vildmarksriket (Kirppu & Oldhammer, 2010, Mora kommun, 2023a). Projektet ämnar skapa förutsättningar för naturturism i området tillsammans med både Leksands och Vansbro kommun, markägare, lokala entreprenörer och andra intressenter i området och pågår från hösten 2023 till hösten 2024 (ibid).

Syftet med rapporten är att få en övergripande bild av trender inom turism i allmänhet och naturturism i synnerhet. Rapporten ska fungera som underlag för Leader-projektet Vildmarksriket för att synliggöra trender inom turism och möjligheter för naturturism i området Vildmarksriket.

1.1 Tillvägagångssätt

Sammanställningens innehåll bygger i huvudsak på en litteraturstudie av aktuella rapporter och trendrapporter om svensk turism. Källorna kommer i främst från projektgruppen, med inslag av andra källor som är av värde för analysen och som har framkommit genom egna kontakter. Telefonintervju har genomförts med två personer, en som arbetar vid Region Örebro för att få närmare inblick i att anlägga och upprätthålla olika typer leder, och grundaren av Särna Adventure för att få en bättre bild av att bedriva naturturismföretag samt paketering av naturupplevelser.

Urvalet av såväl källor som informanter är avsiktligt i kombination med snöbollseffekten, där nya källor hittats genom befintliga.

Generella mönster inom turism

Tillväxtverket genomförde år 2022 en undersökning för att se hur svensk turism påverkats av de senaste årens förändrade klimat, det vill säga hur covid-19 och invasionen av Ukraina har påverkat det inhemska resandet och resandet utomlands. Undersökningen omfattar såväl svenskars resande inom och utanför Sverige samt utländsk turism till Sverige.

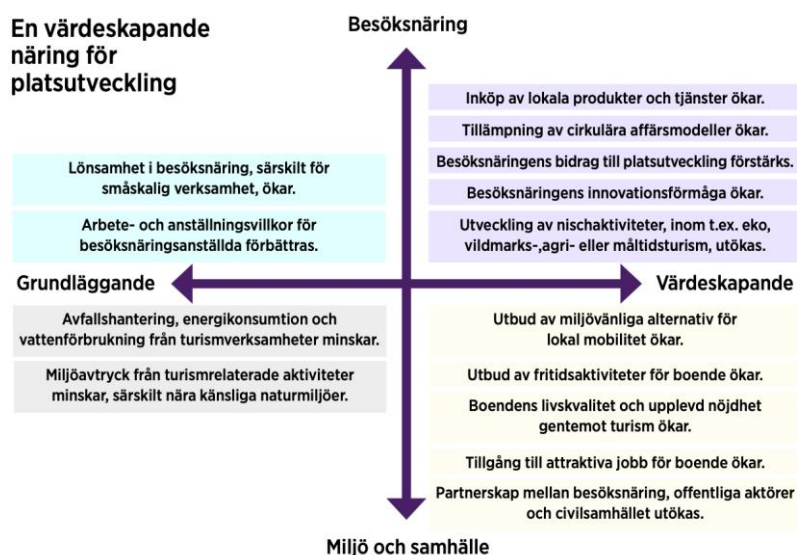
Några slutsatser som går att dra från undersökningen är att den inhemska turismen ökat sedan innan covid-19, där intresset för att turista inom Sverige spås fortsätta vara av stort intresse. Det är i huvudsak intresset för olika typer av naturturism som ökat, och att intresset för naturturism har ökat visar även Visit Swedens undersökning (Tillväxtverket, 2022, Visit Sweden, 2023a). Det förändrade säkerhetsläget i Europa och inflationen har också gjort att svenskars resvanor har förändrats, där det är fler som väljer att resa inom Sverige än tidigare. Trots att den inhemska turismen har ökat visar Tillväxtverket (2022) att turismen inte är så hög som den var innan pandemin, vilket i huvudsak beror på att utländska turister inte besöker Sverige i lika stor utsträckning.

Tillväxtverket lyfter upp behovet av en turistnäring som kan utvecklas på ett hållbart sätt. De redovisar en bild där det efter pandemin var många som förlorat sitt jobb inom turism- och servicesektorn, och att det idag finns en brist på personer som vill arbeta inom dessa sektorer (Tillväxtverket, 2022). De lyfter att de som arbetar inom dessa sektorer generellt jobbar mer än de gjort tidigare, men att det är färre anställda. Undersökningen betonar också ett behov av en långsiktig ekonomisk hållbarhet inom sektorn, dels för att företag ska kunna fortsätta vara konkurrenskraftiga, dels för att locka personer att arbeta och inom sektorn. De lyfter också upp regeringens strategi för hållbar turism och växande besöksnäring, vilket beskrivs i det turismpolitiska målet för 2021 och kan sammanfattas:

Sverige ska ha en hållbar turism, med ett hållbart resande och en hållbar och konkurrenskraftig besöksnäring som växer och bidrar till sysselsättning och attraktiva platser för besökare, boende, företag och investeringar i hela landet (Regeringen, 2022).

För att turistföretag ska vara konkurrenskraftiga behöver företagen fundera över hållbarhet. Både i form av att kunna vara ett ekonomiskt hållbart och

konkurrenskraftigt företag, men också att det finns en ekologisk hållbarhet inom företaget samt social hållbarhet, där stabila anställningar är en viktig del. De lyfter fram som exempel att försäljning av lokalt producerade produkter är av stort intresse, som är ett sätt att gynna andra företag, men också ett sätt att göra det enkelt för konsumenter att välja hållbara alternativ samtidigt som det bidrar till den sociala hållbarheten i området. Nedan finns en figur från Tillväxtverkets rapport om värdeskapande faktorer som kan appliceras på lokal nivå och bidra till social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet.

Figur 1. Bedömningsgrunder för att mäta hållbarhet inom svensk besöksnäring. (Tillväxtverket, 2022:64).

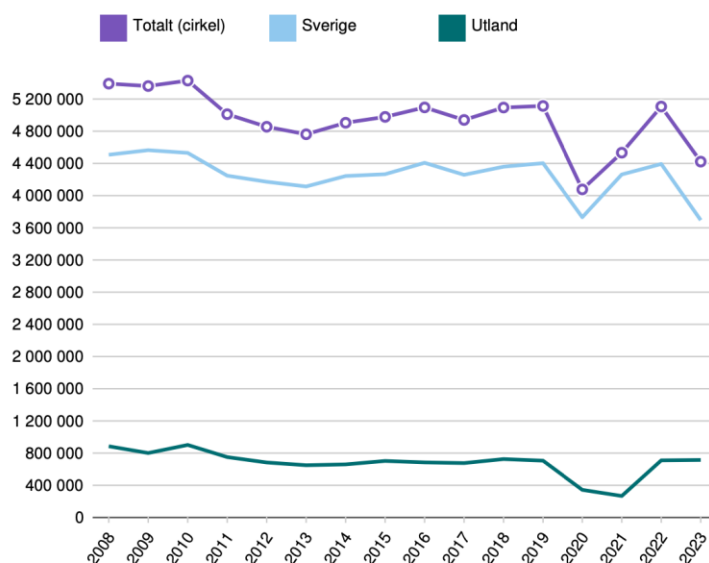
1.1 Turism i Dalarna

Visit Sweden (2022a) lyfter fram Dalarna som ett landskap som lyckats etablera sig som ett attraktivt besöksmål på den internationella marknaden. I Visit Dalarnas rapport om besöksnäringen i siffror lyfter de även fram samma bild, där Dalarna kommer som vanligast besöksmål för turister från andra länder efter de tre storstadsregionerna; Stockholm, Västra Götaland och Skåne (Visit Dalarna, 2019). Det är i huvudsak under sommar och vinter som det är många som besöker Dalarna och de länder som Visit Dalarna (2019) i huvudsak vänder sig till är Norge, Danmark, Nederländerna och Tyskland.

Tillväxtverkets verktyg för att räkna ut statistik över antalet gästnätter ger följande graf (se figur 2 och 3). Notera dock att årets siffror är preliminära där den slutgiltiga statistiken kommer publiceras i april 2024. Graferna är skapade 2024-01-10.

Dalarnas gästnätter

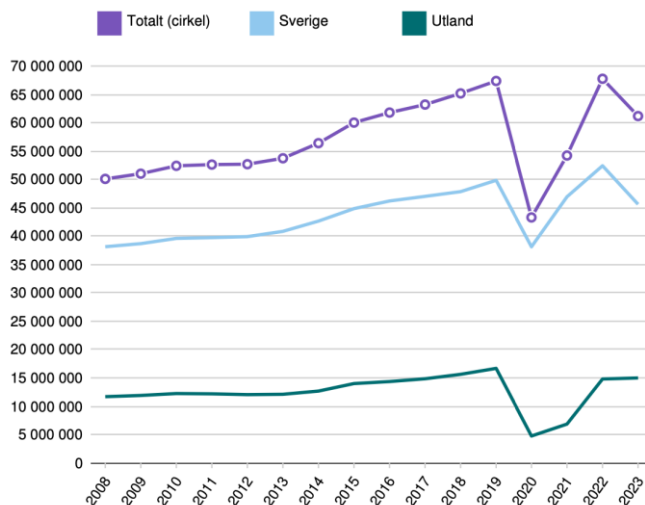
Månader: Alla värden (12)

Figur 2. Hur antalet gästnätter har förändrats mellan åren 2008 – 2023 i Dalarna. Notera att värdet för 2023 är preliminärt, det färdigställda värdet går att hitta i april 2024. Tabellen är gjord med hjälp av Tillväxtverkets statistikverktyg för inkvartering. Den blå linjen, benämnd som Sverige, hänvisar till svenska gäster medan den gröna, benämnd som Utland, hänvisar till utländska gäster. Figuren skapad 2024-01-10.

Sveriges gästnätter

Månader: Alla värden (12)

Figur 3. Hur antalet gästnätter har förändrats mellan åren 2008–2023 i Sverige. Notera att värdet för 2023 är preliminärt, det färdigställda värdet går att hitta i april 2024. Tabellen är gjord med hjälp av Tillväxtverkets statistikverktyg för inkvartering. Den blå linjen, benämnd som Sverige, hänvisar till svenska gäster medan den gröna, benämnd som Utland, hänvisar till utländska gäster. Figuren skapad 2024-01-10.

Gästnätter registrerade i Dalarna hade en dipp under pandemin, precis som i resterande delar av Sverige. Som grafen visar har gästnätterna i princip återhämtat sig till hur det såg ut innan pandemin. Det är i huvudsak svenska turister som har registrerade gästnätter i Dalarna och nivån har varit relativt stabil sedan 2008, bortsett från 2020–2021 där pandemin påverkade turistnäringen negativt. Det totala antalet gästnätter har minskat något sedan det högsta värdet från 2010, även om minskningen är marginell. Detta är inte en trend som avspeglar sig på de totala antalet gästnätter i Sverige, som har en ständig ökning, bortsett från åren under pandemin. Gästnätterna totalt för Sverige har återhämtat sig, likt gästnätterna i Dalarna (Tillväxtverket, u.å.a).

1.2 Framtidsspaning naturturism

Sedan pandemin har intresset ökat för olika typer av naturturism och Visit Sweden ser i sin insiktrapport från 2023 att det är en trend som kommer kvarstå. Friluftsliv fick ett stort uppsving under pandemin i Sverige, trenden har kvarstått och verkar inte trappas av (Visit Sweden, 2023a). Att antalet gästnätter (se graf 2 och 3) har en nedgång under dessa år kan bero på att människor väljer att uppleva naturen i sin närhet. Det finns olika källor som vittnar om motsägelsefulla trender, det vill säga många trendrapporter som vittnar om ett ökat intresse för naturturism samtidigt som inkvarteringsstatistiken visar på en nedgång gästnätter (Visit Sweden, 2023a, Tillväxtverket, u.å.a). Generellt verkar ett större fokus läggas på hälsa, men även aspekter så som miljö, tillgänglighet och samhörighet tycks öka i värde för turister, och även så inom naturturismen (Visit Sweden, 2023a). För utländska turister finns ett intresse att uppleva den Svenska naturen, där traditionell mat och hantverk är av intresse. Även annat typiskt ”svenskt” som vissa vilda djur, uppleva den ljusa sommaren och mörka vintern samt olika typer av kunskapspaket lyfts fram, så som upplevelser med kombination av historiska inslag, som intressant i rapporten (ibid).

Insiktsrapporten menar också att Sverige internationellt är ett attraktivt resmål för de som vill ägna sig åt naturturism. Visit Swedens (2023a) sammanställning visar att Sverige har en bild av att vara en plats för lugn och ro, orörd natur och tillgänglighet. Visit Sweden (2023a) beskriver att de utländska turister som främst

besöker Sverige kommer från Tyskland. Tre associationer som lyfts fram är att Sverige är ett land med intressanta naturupplevelser under både sommar- och vinterhalvåret, att det finns mycket att göra och att det är ett bra resmål för camping eller stugsemester (ibid).

Drivkrafter för utländska turister att besöka Sverige:

- Uppleva naturen, känna sig fri, känna sig ett med naturen, uppleva kulturen och naturen,
- Uppleva livsstilen och traditioner,
- Besöka nationalparker och naturreservat.

(Visit Sweden, 2023a).

1.2.1 Världen som styr val av resmål

Visit Sweden beskriver i sin rapport om naturturism från 2023 att en tredjedel av målgruppen tar hänsyn till miljövärden när de väljer vart de ska på semester. Även tillgången till kollektivtrafik lyfts fram som fördelaktig (Visit Sweden, 2023a). I Visit Swedens förstudie om kulturturism (2023b) lyfter de fram att turister önskar en autentisk resa, i form av upplevelser, mat och kulturupplevelser. I en undersökning genomförd av Bookning.com lyfter de fram att 51% av resenärerna önskar att uppleva nya kulturer och språk och 30% vill besöka mindre kända platser (ibid). De bekräftar även bilden av en önskan om hållbart resande, där 84% beskriver intresset för bevarandet och ökad förståelse för kulturarv och 76% anser det vara viktigt att den ekonomiska effekten sprids lika över olika samhällsnivåer. De lyfter även upp hållbarhet i form av lokalt producerad mat och ekologisk producerad mat som någonting som värdesätts högt (Visit Sweden, 2023b).

Naturturism

Intresset för friluftsliv och naturturism har fått ett uppsving sedan pandemin, från både inhemsk turism och utländsk turism. Det finns olika typer av naturturism och aktiviteter som lockar, men generellt går det att säga att det finns en längtan efter att komma ut i naturen och få uppleva den med flera sinnen.

2.1 Vilken typ av naturturism lockar?

Utländska turister associerar Sverige som ett lands med hållbar turism och det som redovisas som attraktiva aktiviteter är enligt följande:

Topp 10 naturaktiviteter:

1. Vandring
2. Besöka nationalparker eller naturreservat
3. Bara vara i naturen
4. Se på solens upp- och nedgång
5. Uppleva de ljusa nätterna under sommarmånaderna
6. Besöka skärgården
7. Sol & bad
8. Titta på norrsken
9. Safari & viltskådning
10. Fotografering

<https://corporate.visitsweden.com/kunskap/naturturism/>. Sida 12.

Figur 4 beskriver vilken typ av naturturism som efterfrågas av utländska turister (Visit Sweden, 2023a). Figuren är skapad av författaren, informationen kommer från Visit Sweden, 2023a.

Det finns en ökad efterfrågan på en mer upplevelsebaserad naturturism med trender av specialisering. Utländska besökare har resvana vilket Visit Sweden (2023a) menar väcker lust att uppleva genuina upplevelser, traditioner och är villiga att gå till mer ekologiskt hållbara alternativ. Samtidigt gör specialiseringen och vana av friluftaktiviteter att vissa besökare efterfrågar mer tekniskt utmanande naturupplevelser och ny utrustning (Visit Sweden, 2023a). Vad besökare efterfrågar skiljer sig dock åt, å ena sidan finns det en vilja att göra mer avancerade aktiviteter,

oavsett om det gäller vandring, cykling eller skidåkning. Å andra sidan växer en medvetenhet kring hållbarhet vilket gör att besökare också vill välja hållbarare alternativ, vilket inte behöver innebära ny avancerad utrustning eller tekniskt utmanande aktiviteter. Det kan snarare kantras av genuina upplevelser där upplevelser som är eller ses som svenska kan utövas (Visit Sweden, 2023a).

Det finns en vilja att uppleva naturen och olika typer av upplevelser som kan definieras som lugnare aktiviteter, så som vandring eller viltsafari, men också aktiviteter som innebär att man bara vistas i naturen (Visit Sweden, 2023a). Figur 4, med topp 10 aktiviteter utländska turister efterfrågar, visar också en vilja att få uppleva naturen på andra sätt, som ljusa sommarnätter, norrsken och bara vara i naturen (Visit Sweden, 2023a).

2.2 Naturturism i Vildmarksriket

Leader-projektet Vildmarksriket har valt tre huvudsakliga naturturismområden som de kommer fokusera på under projektet. Dessa är vandring, cykling och fiske. Nedan kommer därför en närmare presentation av de tre typerna av naturturism, hur intresset ser ut och vad aktuella artiklar lyfter fram i samband med dessa aktiviteter.

2.2.1 Vandring

Intresset för vandring har ökat mycket de senaste åren, och i huvudsak efter pandemiåren, både för inhemska och utländska turister (Visit Sweden, 2023a). Även svenska turistföreningen (u.å.) har tillsammans med Novus gjort en undersökning som visar att intresset för att vandra under semestern har ökat i Sverige, där 24% har svarat att de helst ägnar sin semester åt vandring. Bland yngre personer, 18–29 år är det 28% som helst vandrar på semestern. Den populäraste aktiviteten är enligt undersökningen ”besöka lokala sevärdheter” som fick 45% (STF, u.å.). STF beskriver att de har fått ett större intresse för diverse organiserade turer men också kurser, där det är både vuxna, yngre och barnfamiljer som inte tidigare har erfarenhet av vandring deltar. STF:s (u.å.) undersökning visar, likt den Visit Sweden (2023a) gjort, att den huvudsakliga anledningen till att man vill vandra är för att komma ut i naturen, känna ett emotionellt lugn men också för den fysiska hälsan. STF:s (u.å.) undersökning visar också att det inte bara är fjällvandring som har blivit populärt. Majoriteten, 70%, av de som vandrat har gjort det i närheten av sitt hem och 30% har gjort det i svenska fjällen. Intresset för att vandra i södra och mellersta Sverige har ökat, och många har hittat till de längre lederna som Skåneleden, Östgötaleden och Bergslagsleden (STF, u.å.). 26% av de som har vandrat har vandrat längst låglandsleder. Visit Swedens trendrapport

(2023a) visar att bland sökningar på internet för naturaktiviteter är vandring är det som har ökat mest sedan innan pandemin, bland svenskar.

2.2.2 Cykel

Tillväxtverket (u.å.b.) har under åren 2021–2024 ett projekt för utbyggnation av cykel och vandringsleder i Sverige. Syftet med projektet är att utveckla möjligheterna för turism och rekreation på landsbygden, eftersom de har sett ett ökat intresse för såväl vandring som mountainbike bland inhemska och utländska turister. De har valt att bevilja projekt som de bedömer kunna klara sig långsiktigt med restauration och underhåll. I Dalarna har Tillväxtverket beviljat projekt i ett antal kommuner och i anslutning till Vildmarksriket är berörda kommuner Mora, Leksand, Rättvik och Orsa. Även längs lederna Siljansleden, Vasaloppsarenan och i Orsa Grönklitt (Tillväxtverket, u.å.b.). Siljansleden, som är den led som ligger i direkt anslutning till Vildmarksriket, har som det ser ut idag redan cykelled. Mora kommun (2023b) beskriver på sin hemsida att det går bra att hyra cykel genom någon cykelaffären i Mora, Leksand, Rättvik eller Orsa. Det finns alltså redan ett system för hur du kan hyra cykel i anslutning till leden, även om detta skulle kunna utvecklas. Projektet från Tillväxtverket (u.å.b) ämnar gynna cykelturism, med upprustade och anläggning av fler leder i området. Detta skulle kunna bidra till att intresset för cykelturism i området ökar.

Gällande cykelleder har intresset för cykel ökat det senaste året, vilket Johan Karlström vittnar om i en telefonintervju om cykelleder i Örebro län (2023-12-06). Han upplever att det finns ett stort intresse för cykelturism och att det funkar bra att ha cykelleder i anslutning till såväl vandringsleder som ridleder. Han menar att i Örebro län är det i huvudsak olika runda slingor som nyttjas, han betonar även att olika typer av leder och svårighetsgrad kan vara bra att ha. Vissa vill ha mer utmanande terräng medan andra vill ha enklare leder, han betonar också att svårighetsgraden och typen av led kan kräva olika typer av utrustning (ibid).

Trafikverket (2012) gjorde en utredning där de undersökte cykel semestrars effekter på samhällsekonomin, vilka variabler som spelar in för val av destination för turister och kollat närmare på Varberg och Gotland som exempel. Studien visar att cykelturism i huvudsak har en positiv effekt på regional nivå. Valet av destination för semestern påverkas till viss del av längd på cykelleden, där majoriteten av de som deltog i studien föredrog längre leder framför kortare (ibid). Värt att belysa är att denna studie fokuserar på personer som valt cykelsemester, det vill säga att de cyklar olika sträckor varje dag. Undersökningen (Trafikverket, 2012) visar också att pris på boende och möjligheter till andra aktiviteter längs cykelleden spelar in på valet av turistort. Majoriteten av cykelturisterna i både Varberg och Gotland hade besökt platserna tidigare, vanligast var fler än fyra

gångar. Majoriteten som gjort studien är svenskar. Resultatet visar också att turisterna i Varberg och på Gotland spenderade 466 – 1233 kr på varje plats de besökte under turen, det inkluderar boende, mat från restaurang eller mataffär och annan typ av konsumtion som souvenirer (ibid).

2.2.3 Fiske

Jordbruksverket (2023) lyfter hur efterfrågan och intresset för fiske är stort och hur det kan vara en växande marknad för olika typer av paketresor. Det finns också goda möjligheter att utveckla kursverksamheter, paketresor eller uthyrning av till exempel båtar eller redskap. Jordbruksverket (2023) beskriver också att det finns ekonomiskt stöd att söka vid uppbyggnad av fiske och vattenbruk. Det finns idag en del färdiga paket med fiskeresor, många av dessa är dock belägna längre söderut i Sverige än Vildmarksriket (Jordbruksverket, 2023). Hemsidan Countryside hotels Sweden (u.å.) lyfter fram både Orsa och Tällberg som platser som lämpar sig för fisketurism, trots att det inte finns i så stor utsträckning idag.

I en rapport från Svenskt Fiskeforum 2019 beskriver de olika möjligheter och utmaningar för den svenska fisketurismen. I rapporten belyser de vikten av en god samordning och gemensam förvaltning för att bevara, utveckla och förvalta fiskevattenresursen i sin helhet. Idag kan såväl sjöar som vattendrag vara privat ägda, vilket gör att god kommunikation är centralt i processen (Svenskt Fiskeforum, 2019). De lyfter även fram landets fiskevårdsområden som centrala samlingsplatser för en hållbar utveckling inom fisketurismen. Utmaningar de lyfter fram är hur privata vattenägare kan ta beslut som kan hämma företagsutvecklingen inom fisketurism, vilket enligt Svenskt Fiskeforum kan bero på okunskap, en rädsla för att området ska nyttjas för hårt eller åldrande styrelser men även att styrelsen snabbt kan bli utbytt (Svenskt fiskeforum, 2019).

Rapporten från Svenskt Fiskeforum (2019) lyfter även fram två lyckade exempel, varav ett från Island. Island beskrivs ha lyckats med fisketurismen dels på grund av ägandeformerna över vattendragen, där alla vattendrag är privat ägda vilket de menar underlättar kontrollen av fiskeförvaltningen. Det är också lagkrav på att alla vatten och vattendrag ska ha en förvaltningsplan och organisation så att allt fiske sker kontrollerat (ibid). Ofta väljer den lokala fiskeorganisationen att arrendera ut fiskerättigheterna till andra lokala företag eller bönder som då kan bedriva olika typer av fisketurismverksamheter. Det är vanligt att det finns olika typer av paketresor, antingen ”self-catering” paket eller ”full service” paket. Systemet har varit lyckosamt för Island och har sedan 2004 – 2018 lyckats öka sina intäkter inom sektorn med 160% (Svenskt Fiskeforum, 2019).

Jordbruksverket (2020) lyfter i en rapport hur destinations- och företagsutveckling genom fisketurism kan genomföras och vilka utmaningar som finns. De beskriver att det uppskattningsvis finns 50–70 miljoner fiskeintresserade européer och att det därmed finns goda förutsättningar för att utveckla en mer internationell fisketurism i Sverige. Vidare lyfter de fram att målgruppen generellt är ganska heterogen med varierande kunskapsnivå. Det är av vikt att nå ut med information om hur man löser fiskekort och vilka regler som gäller. Samtidigt finns det utrymme att skapa paketerade resor för dem som inte har fisket som sin huvudsakliga aktivitet på resan och tillhandahålla med även andra typer av aktiviteter (ibid). Vidare beskriver Jordbruksverket (2020) att det finns ett intresse av resor som kan erbjuda både boende, mat, utrustning och fiskekort. Det kan även vara bra att erbjuda olika typer av paket, likt det isländska exemplet, eftersom paket i olika prisklasser skapar en större målgrupp. Jordbruksverket (2020) lyfter även fram vikten av att de produkter och tjänster som erbjuds är kvalitetssäkrade innan de kommer ut på marknaden, samt att det finns lokal acceptans och förankring hos andra lokalt berörda aktörer så som resursinnehavare och fiskerättsägare. För att nå ut till rätt målgrupp är det av värde att använda sig av en marknadsföring som når fram (ibid). Detta kan vara genom etablerade fiskehemsidor, regionala turistorganisationer, till exempel Visit Sweden/Dalarna eller Swedish fishing.

2.3 Naturturism Dalarna

Länsstyrelsen Dalarna är de som har det yttersta samordnande ansvaret för naturturism och friluftsliv i Dalarna. De arbetar mot de tio nationella mål som finns för friluftsliv på regional nivå (Länsstyrelsen Dalarna, u.å.). Dalarna är ett landskap med stor variation och olika typer av naturturism. Det finns tillgång till god skidåkning, både utför och längdskidor. Det finns också redan idag etablerade vandringsleder i såväl fjällområdet som i skogsområdet. Dalarna har som sagt redan lyckats etablera sig internationellt som ett område med mycket att upptäcka och med mycket natur och Dalarna anses därmed vara ett attraktivt turistmål (Visit Sweden, 2022a).

Visit Dalarna har arbetat fram en färdplan för att utveckla Dalarnas turism på ett hållbart sätt (Visit Dalarna, 2023). Hållbara transporter till, från och inom Dalarna lyfts fram som en viktig del i arbetet för hållbar turism. Även en tydlig arbetsplan för att värna om natur och kulturarv lyfts fram som ett viktigt område. Detta speciellt när intresset för naturaktiviteter ökat. Här föreslår Visit Dalarna att de tillsammans med Länsstyrelsen Dalarna och regionen ska ta fram en handbok för arbete och turism i natur och kulturmiljöer som företag och föreningar kan ta del av (Visit Dalarna, 2023). Detta är av vikt för Vildmarksriket som är ett område med höga naturvärden och skyddsvärd natur.

Visit Dalarnas (2023) färdplan beskriver även vikten av samarbete över företagsgränser och kommungränser, vilket projektet Vildmarksriket är en del av. Genom samarbete kan Dalarnas hållbarhet öka, både på ett ekonomiskt, socialt och ekologiskt plan. De lyfter även upp utvecklingen av olika typer av friluft- och utomhusaktiviteter som en insats som kan göras inom det kommande året för att öka folkhälsan och bidra till en rik fritid för såväl lokalt boende som för turister. Här lyfter de även upp tillgängligheten till kultur för såväl lokalbor som besökare (ibid).

Sammanfattningsvis beskriver Visit Dalarna (2023) att för bli en hållbar destination är de största utmaningarna: tillgång och tillgänglighet för transport och annan typ av infrastruktur till exempel ladd-infrastruktur, kompetensförsörjning inom såväl turistsektorn som andra sektorer. Även att lyfta statusen på att arbeta inom turistnäringen. Det är även av vikt att säkra en god elförsörjning, då behovet ökar i takt med större efterfrågan från besöksnäringen på landsbygden, samtidigt som den ska kunna förse dagens växande behov (Visit Dalarna, 2023). För att ta del av Visit Dalarnas samlade sammanfattning se bilaga 1 och 2.

Utblickar

Nedan följer sju avsnitt där vi tittar närmare på tre naturturism områden, med fokus på vilken typ av naturturism de bedriver och hur de förhåller sig till aspekter så som naturvärden och praktiskt genomförande. Syftet med utblickarna är att utifrån konkreta exempel visa på hur andra naturturismområden bedriver sin verksamhet, hur de förhåller sig till hållbarhet och vad Vildmarksriket kan lära sig av deras genomförande. Se bilaga 3 för att se några exempel på vilket pris olika naturturismföretag tar för olika upplevelser.

3.1 Tivedens nationalpark med omnejd

Tivedens nationalpark är en nationalpark som ligger mellan Örebro- och Västra Götalands län. Nationalparken är tydligt uppmärkt med olika typer av vandringsleder för att påfrestningen på naturen inte ska bli för stor. I området finns även olika typer av informationsspridning med hjälp av tavlor men också ett naturrum där det finns information om området. Att använda sig av informationsspridning med till exempel tavlor är ett bra sätt att nå ut till besökare och bidrar till att skapa en djupare relation till området. Naturvårdsverket (2017) beskriver i sin skötselplan för Tiveden att naturturism som sker utanför leder bör begränsas och att om det skulle ske i större grupper bör det vara organiserat och förankrat med de som är ansvariga för skötseln av Tiveden, för att inte slita för mycket på naturen. I förhållande till Vildmarksriket finns det eventuellt lärdomar att dra av detta. Att anlägga olika typer av vandringsleder kan vara ett sätt att leda besökare genom området på planerade sätt, och leder kan på så sätt bidra till att begränsa och styra vart trycket på naturen sker.

Även området som omgärdar Tivedens nationalpark har idag speciella skötselregler, området runt om nationalparken sköts idag med hyggesfritt skogsbruk (Naturturismföretagen, 2021). Det är Sveaskog som undersöker möjligheter för att bedriva ett mer besöksvänligt skogsbruk, undersöka hur människor upplever kalhyggen och vilka andra typer av skogsskötselmetoder som kan vara lämpliga utifrån att turism ska bedrivas i området (ibid). Jessica och Klas Sannö bedriver naturturism i Tiveden och beskriver att den skyddade naturen är ett

stort dragplåster för turister. Jessica beskriver också vikten av samverkan, och menar att ett företag inte skapar en levande bygd på egen hand (ibid).

I en slutrapport om besöksnäringen kring Tiveden från 2020 noterar de att de får en minskning av inkomster på grund av pandemin då utländsk turism minskat, men belyser samtidigt den inhemska turismens uppsving under covid-19 (Sjöberg, 2020). Rapporten lyfter också fram besöksnäringen som en viktig inkomstkälla på många landsbygdsorter och hur det ökade intresset för olika typer av naturturism och turism inom Sverige har ökat mycket de senaste åren (ibid). Det finns ett 50-tal företag som arbetar mot turismen kring Tiveden. Det beskrivs i rapporten att det under högsäsong ändå kan upplevas som för få, då turisttrycket är högt (ibid). Majoriteten av företagen består av en person eller är ett familjeföretag, där många har olika typer av boende, uthyrningsverksamhet, kafé eller restaurang. Vidare beskriver slutrapporten en attitydundersökning av turismen i Tiveden där de rapporterar höga resultat på kvaliteten av den service som finns och relativt höga värden på mängden service, där det under högsäsong kan upplevas viss brist på både boende och tillgången till kaféer och restauranger (Sjöberg, 2020).

Tiveden har identifierat cykelturism som en växande turism där utbudet inte möter efterfrågan. Detta är i huvudsak i form av cykelleder, men även annan form av relaterad service så som cykeltvätt och att säkert kunna förvara cykeln (Sjöberg, 2020). Här efterfrågas också färdiga turispaket där utrustning och cykel kan ingå, men också förslag på leder och kartor över området är centralt (ibid). Det är även vara av vikt att koppla ihop Tiveden med omkringliggande kommuner för att underlätta att ta sig mellan platserna med cykel (Sjöberg, 2020). Även fisketurism lyfts fram som ett område där det finns stor potential att erbjuda olika typer av paket som inkluderar boende, mat och fisketurer. Fisketurism kan också bidra till att förlänga säsongen, där det kan finnas olika paket för olika årstider (Sjöberg, 2020).

I anslutning till Tivedens nationalpark finns företaget Naturguide Tiveden. De har olika typer av upplevelser under årets alla årstider, så som snöskovandring, titta på orr- och tjäderspel, samt älg- och bäversafari (Naturguide Tiveden, u.å.). Företaget drivs av en person. Han beskriver på hemsidan att han vuxit upp i området och hur han som barn ofta åkte på viltsafari med sin farfar. Han har varit delaktig i processer om skyddandet av natur i området och värnar om en varsam naturturism. Naturguide Tiveden har olika typer av paket, både endags och flerdagars upplevelser (ibid). Älgsafari är ett exempel på en endagsaktivitet, den pågår under ungefär sex timmar och då får deltagarna middag och efterrätt över öppen eld. De får under middagen också lära sig om älgen, hur den låter och vilka tecken man ska leta efter i naturen för att se om älgar är närvarande. Efter middagen genomförs en kortare vandring där gruppen försöker hitta älg i området och får då också praktiskt

prova genomföra det de lärt sig om älgspårning (ibid). Ett exempel på en flerdagars tur de erbjuder är tjäder och orrspel. Den pågår under fyra dagar, där deltagarna är på spelplatsen från kväll till morgon, och får under dagen vara på ett hotell Naturguide Tiveden samarbetar med (Naturguide Tiveden, u.å.). Det igår mat under alla dagar, sovsäckar och filar för att hålla sig varm under vår-vintern och att få lära sig mer om fåglarnas beteende (ibid).

3.1.1 Skogsbruket i Tiveden

I anslutning till Tiveden används hyggesfria skogsbruksmetoder för att skapa en mer turistvänlig skog. Sveaskog (2019), som är den huvudsakliga markägaren i området runt om Tiveden, beskriver att de tycker att det är intressant att få prova hyggesfria metoder i ett område som domineras av tallskog, vilket också är ovanligt så här långt söderut. De olika hyggesfria metoderna de använder sig av i området omkring Tiveden är att man ställer skärmar med träd, genomför luckhuggning, dimensionsavverkning eller kontinuitetsgallring (Sveaskog, 2019). Ägaren av Finnerödja skogstjänst är de som i huvudsak står för underhållet i området och han beskriver att det är ett annat sätt att jobba trots att man använder sig av samma maskiner som till kalhyggesbruk (ibid). Den avverkning som sker i området planeras lite annorlunda, där man är mer varsam av var man kör med skogsmaskinerna för att lämna så lite spår som möjligt, men avverkningen sker också oftare i förhållande till kalhyggesbruk. När de avverkar tar de ut färre träd. Chefen för Finnerödja skogstjänst beskriver att om det finns ett träd man inte skulle nå kan man ta ut det vid nästa avverkning, då det till och med kan ha stigit i värde (Sveaskog, 2019). Den hyggesfria metoden som används runt omkring Tiveden hoppas de ska leda till en större variation av både ålder och trädslag i området, men också att de ska kunna hålla undan gran i området som annars brukar dominera dessa områden. Sveaskog (2018) har försökt skapa en definition de kan arbeta mot när det gäller hyggesfritt skogsbruk som går i tre steg:

”Skogens täthet måste överstiga en viss trädmassa, luckor med kalmark får inte vara större än 0,5 ha och ungskogen måste ha en medelhöjd på minst 2 meter.” (Sveaskog, 2018).

Sveaskog hoppas att definitionen kan bli vägledande för skogsbruket generellt, men förstår också att det kan se olika ut beroende på vad man har för mål med skogsbruket (Sveaskog, 2018). De menar att med hjälp av definitionen kan man hugga ut gläntor på ca ½ hektar för att kunna bevara skog och samtidigt gynna en variation av arter och ålder. Det Sveaskog identifierar som den största utmaningen är att få in ljus i skogen, gran är den art som trivs bäst i mörkare skogar och de vill undvika en dominans av gran utan i stället gynna arter som tall och björk (ibid). I relation till det hyggesfria skogsbruket efterfrågar Sveaskog också någon form av

attitydundersökning där man kan få en tydligare bild av hur besökare upplever skogen (Sveaskog, 2018). Upplever jägare och vandrare kalhyggen olika? Vilken typ av skogsbruk föredrar det?

3.1.2 Vad Vildmarksriket kan ta med sig från Tivedens nationalpark

Eftersom Tiveden är en nationalpark har den stark attraktionskraft både för inhemsk turism samt för utländska turister. Området består av till stor del gammelskog och i området runt omkring har Sveaskog infört ett hyggesritt skogsbruk för att göra området tilltalande att vistas och turistas i. Med tanke på att skogarna i Vildmarksriket består av gammal skog finns det och lärdomar att dra från skogsbruket i Tiveden. Bevarandet av skogen i Vildmarksriket skulle kunna bidra både till höga naturvärden, men också turistiska värden och intäktskällor kopplat till detta. Eftersom Vildmarksriket är uppdelat på flera olika markägare är det av stor vikt med god kommunikation mellan parterna, det kan också vara av värde att fundera över andra skogsbruksmetoder för att likt Tiveden skapa ett större område som är tilltalande för turistverksamhet i allmänhet och naturturism i synnerhet.

Tiveden identifierar ett intresse för olika typer av cykelturism. Dels tillgång på olika typer av service så som cykeltvätt och säker förvaring, dels paket med cykeluthyrning och utrustning. Det är även av vikt att ha cykelleder inom området såväl som till och från området. Detta underlättar för dem som vill ta turer inom området, men också att möjliggöra cykling som transport för dem som föredrar det. Inom området är det till fördel att ha markerade cykelleder dels för att olika typer av naturturism inte ska störa varandra, dels för att kontrollera slitaget.

Olika typer av paket kan med fördel kombineras med lokalt producerad, traditionella rätter och av god kvalitet då det finns en växande efterfrågan på detta (Visit Sweden, 2023b). Att paketera olika typer av naturupplevelser med matupplevelser kan alltså till fördel kombineras, så som Naturguide Tiveden har gjort. Det finns också goda förutsättningar för olika typer av djurspanings paket i Vildmarksriket, där det finns ett rikt både djur- och fågelliv.

3.2 Örebro län och Bergslagsleden

Johan Karlström jobbar med utveckling inom natur och friluftsliv i Örebro län. Han arbetar som huvudman för Bergslagsleden som går genom flera län. Leden börjar i Tivedens nationalpark och fortsätter sedan norrut och avslutas i Kloten. Idag arbetar

Karlström främst med vandringsleder men han har tidigare även varit ansvarig för olika cykelleder i länet.

När Karlström började arbeta med cykellederna inom länet var processen redan i gång och det var mycket som redan var klart. Det han lyfter fram i en process där någon typ av led ska anläggas är det centralt att ha god kontakt med markägarna, där Karlström beskriver att han har individuella kontrakt med alla inblandade markägare. När jag frågar om hur det är att anlägga cykelleder i ett område med höga naturvärden och hur det fungerar med de olika markägarna är Karlström generellt positiv. Han beskriver vikten av att ha god kontakt med alla markägare och att ha väl utformade kontrakt. Han betonar också att markägaren är fri att bruka sin mark som hen vill, om hen skulle vilja anlägga ett kalhygge till exempel är hen fri att göra det. Han upplever att samarbetet och kontakten med markägarna brukar fungera bra och att om det skulle vara särskilda områden med höga naturvärden där det inte passar med en led kommer Länsstyrelsen att uppmärksamma det.

Angående slitage i samband med cykling är det inte någonting Karlström upplever som ett stort problem, utan det är snarare om cyklister är oaktsamma. Han betonar vikten av att cyklister tar ansvar när de är i skogen, dels till andra som är där och vandrar, dels att inte cykla i områden som är blöta under regniga perioder eller när snön smälter, eftersom det är i huvudsak då det blir slitage. Han beskriver också att de leder som är mest populära för både cykling och vandring är olika typer av rundslingor, detta för att det är det som är mest praktiskt. Karlström beskriver att han har erfarenhet av att det går att kombinera rid-leder med cykelleder. Han tror också att gravel-bikes kommer bli mer populärt än mountainbikes. När det gäller kanotleder upplever Karlström inte att det har varit några stora problem utan att det är relativt enkelt att ordna, många av vindskydden som ligger längs älven går också att nå från markvägen vilket gör att det går att nyttjas av många. Dock menar han att intresset för att paddla är mycket lägre jämfört med att vandra. Längs Bergslagsleden finns det kanotleder som går genom två olika älvar. Det som då blir viktigt är att ha en entreprenör som kan komma och hämta upp de som paddlar längre ner i älven, då det inte är många som vill paddla motströms. Han betonar att över lag hänger på att det finns duktiga entreprenörer i området. Karlström uppskattar att det till 70% av de som nyttjar vindskydden intill älven är personer till fots, som även kan tillgås från vattnet.

Det Karlström identifierar som viktiga budskap att ta med sig i anläggning av leder är dialog med markägare och Länsstyrelsen. Även skötselavtal så att någon är ansvarig för att sträckan ser bra ut och att det håller bra över tid. Både skötselavtal och dialog blir också viktigt när det är flera kommuner involverade som kanske har ansvar för olika delar av sträckan. Karlström menar också att det är av vikt att ha

en plan för hur man närmar sig markägare och tänka långsiktigt, både när det kommer till skötsel och eftervård. En annan viktig aspekt är att fundera på hur man kan erbjuda hållbarhet. Finns det kollektivtrafik? Om inte kanske det går att organisera någon form av närtrafiklösning, vilket de börjat med i Örebro län.

3.2.1 Vad Vildmarksriket kan ta med sig från Bergslagsleden

Området kring Bergslagsleden består av såväl vandringsleder, cykelleder och paddlingsleder. Det finns också rid-leder i området. Det Karlström betonar som viktigt i processen med att anlägga leder är att ha god kontakt med alla involverade markägare, men också att ha tydliga kontrakt på vad de kommit överens om. Bergslagsleden går genom många olika markägares marker och det är därför av vikt att ha en tydlig överenskommelse över hur nyttjandet av marken ska få gå till. Han upplever också att det är enklare att få med markägare på att anlägga en vandringsled än cykelled, även fast han inte upplever att slitaget är större för cykelleder så länge cyklister agerar med sunt förnuft. Han beskriver att det största slitaget kommer när det är områden som är blöta efter regn eller när snön börjar smälta. Slitaget som kommer efter nyttjade under dessa blöta tider är det huvudsakliga slitaget som sker och det kan vara av vikt att stänga av leden för cykel under dessa tider. Han beskriver att slitaget från vandring i de blöta områdena av leden kan förebyggas med spångar, men att det är svårare för dem med cykel. För att minska slitaget från cyklar är kommunikation till cyklister, men också från naturturismföretagare till markägare för hur de planera minimera slitaget. Det huvudsakliga budskap Karlström vill skicka med som viktigt att ta med i processen av att anlägga och upprätthålla leder är en bra *dialog* med alla inblandade parter, *skötselavtal* och att tänka långsiktigt för att leden ska vara hel och snygg samt att fundera över *hur vi kan erbjuda hållbarhet*.

I området kring Vildmarksriket finns det begränsat med kollektivtrafik vilket kan vara en utmaning för att erbjuda hållbarhet, här skulle någon form av bokningsbar närtrafik kunna vara ett alternativ. Speciellt i förhållande till olika former av paketupplevelser, där gruppen tillsammans kan åka till platsen i stället för att alla ska åka i egen bil. Någon form av närtrafik skulle kunna vara bra för mindre sällskap eller privata sällskap som vill nå till vissa delar av leden för dagsaktiviteter.

Någonting annat som Karlström beskriver som kan vara bra att ta med sig in i projektet Vildmarksriket är att olika typer av rundslingor och leder är mycket mer populära än längre leder som går från punkt A till punkt B. Detta är främst på grund av praktiska orsaker, som att gå en sträcka som leder tillbaka till bilen. Även detta skulle kunna lösas med någon form av bokningsbar närtrafik. Det är också av vikt för entreprenörer inom till exempel cykling att fundera över vilken typ av cykel

som ska köpas in, Karlström tror att gravelbikes kommer bli mer populärt än mountainbikes, men det handlar ju också om vilken målgrupp man vill rikta sig till samt hur området ser ut.

3.3 Särna

Turistgården i Särna har sedan ungefär ett år tillbaka drivits av ett par från Nederländerna (Siljannews, 2023). De har efter nästan 10 år i Stockholm nu flyttat till Särna för att ta över vandrarhemmet. Tidigare har bygganden från 1800-talet varit sjukstuga och läkarbostad, sedan 70-talet har huset fungerat som vandrarhem (Turistgården Särna, u.å.). Paret är nu mycket måna om att bevara den charm som finns i huset och erbjuda en hemtrevlig vistelse med högkvalitativ, god mat. Paret har själva utforskat naturen runt omkring Särna och hänvisar på sin hemsida till olika aktiviteter i närområdet, men hänvisar också till Daniel Modigh på Särna Adventures som de samarbetar med.

Särna Adventures har olika typer av vandringar och aktiviteter, så som snöskovandring, guidning i Fulufjällets nationalpark och besök vid Naturrum intill nationalparken (Särna Adventures, u.å.). Särna Adventures har också olika paket som innehåller övernattningar och matlagning över öppen eld. Han erbjuder olika typer av aktiviteter under både sommar och vinter, och då framförallt i Fulufjällets nationalpark.

Vid ett samtal med Daniel Modigh beskriver han att han har drivit Särna Adventures sedan april 2021 vid sidan av annat arbete eller studier. Som det ser ut nu arbetar han med olika samarbetspartners, bland annat Särna Turistgård men också Mora hotell, ett hotell i Fjätervålen och Green owl travel i Rättvik. Olika typer av samarbeten som dessa, där olika boenden kan hänvisa till honom för utflykter eller upplevelser upplever han fungerar väldigt bra. Dessa typer av samarbeten är också ett sätt att hjälpas åt att nå ut till fler, men också att det är fler som är intresserade då de har någonstans att bo samtidigt som det finns arrangerade resor och upplevelser att göra under dagtid. Han berättar också att samarbetet med Särna Turistgård är mycket lyckat, dels då deras hotell, som också är anslutet till STF, blir en plattform där fler kan hitta till honom, dels då de kan hjälpas åt med vissa saker. Han beskriver samarbetet som en situation alla tjänar på, då han upplever att många uppskattar de guidade turer som han kan erbjuda samtidigt som de kan bo på turistgården. Han har även vissa turer som innehåller matlagning över öppen eld. Det är då Turistgården som förbereder maten, en av dem har arbetat många år som kock, och sedan färdigställs maten över öppen eld. Detta gör att de kan erbjuda god mat och en häftig upplevelse. Över lag tycker Modigh att fler borde ha likande typer

av samarbeten och hjälpas åt, snarare än att se på andra företagare som konkurrenter.

Det är både svenska och utländska turister som har varit med på Särna Adventures paketresor. De svenska turisterna är ofta lite äldre, över 50 år, än de utländska turisterna. De utländska turisterna kommer i huvudsak från Tyskland, Nederländerna och Belgien. Han tror att det är många som hittar till Särna turistgård för att de är ansluta till STF, och därmed också till honom. Han beskriver att det är viktigt att fundera över vilken målgrupp man har och vad de efterfrågar.

Det är en ständig balans mellan att ha bra paket men också att gå runt ekonomiskt. Detta är en av de utmaningar Modigh beskriver, samtidigt tror han att det är liknande för alla egenföretagare. Att det är svårt att lägga jobbet åt sidan, om man jämför med ett 08–16 jobb. Han beskriver vikten av att disponera tid och pengar på ett bra sätt så att det blir hållbart långsiktigt. Samtidigt upplever han att samarbeten, som tidigare nämnt, är ett bra sätt att nå ut till fler och att det bidrar positivt till hans verksamhet. Som framtida möjligheter ser Modigh att det finns lite olika vägar att gå, antingen att bredda sin målgrupp för att locka yngre svenska turister i åldrarna 30–40 eller att fortsätta specialisera sig ytterligare på den svenska målgrupp som han har idag. Han beskriver att han vet andra likande företag som har likande turistpaket som han erbjuder men lite mer exklusiva eller med fler aktiviteter och att de då tar med betalat för paketen. Han hoppas på att han under det kommande året ska kunna arbeta heltid med sitt företag, men att det återstår att se.

Ett av paketen som Modigh erbjuder är en tredagars tur i Fulufjällets nationalpark där gästerna får lämna mobiltelefonerna hemma. Han beskriver att det är många som upplever att det är väldigt utmanande men att samtliga är väldigt nöjda efter turen. Det blir ett sätt att koppla bort medier och i stället faktiskt uppleva naturen. Han beskriver att han under resan fotograferar och skickar alla bilder till deltagarna i efterhand. Det bidrar med mer administrativt arbete för honom, men att gästerna verkligen får uppleva naturen och samtidigt få resan dokumenterad. Han tror att detta typ av koncept är mycket bra och att det kommer vara fortsatt populärt. Ibland efterfrågar turister upplevelser som inte finns som paket på hemsidan, han beskriver då att han gör så gott han kan för att lösa det. Om han inte själv kan erbjuda det hänvisar han dem alltid vidare, återigen betonar han vikten av samarbete snarare än konkurrens. Han tror på att ett område kan vara konkurrenskraftigt tillsammans och samarbeta, och snarare konkurrera med andra områden som har naturturism.

3.3.1 Vad Vildmarksriket kan ta med sig från Särna

Särna turistgård och Särna Adventures har ett samarbete som gynnar varandra. Modigh beskriver att samarbetet med Särna turistgård gynnar båda parter på flera sätt, dels att det finns personer som väljer att bo på turisthotellet för att det finns naturupplevelsepaket i området, dels personer som hittar till Särna Adventures för att de har broschyrer på hotellet och reklam på hotellets hemsida.

Deras nära samarbete är bra att ta med även in i Vildmarksriket, hur olika verksamheter kan dra nytta av varandra och gynna varandra. Särna Adventures har även andra samarbetspartners utanför Särna vilket också kan vara värt att ta med sig. I området omkring Vildmarksriket finns det många redan existerande företag som skulle kunna vara en del av samarbeten för nystartade naturturismföretag i Vildmarksriket. Det är också av vikt att fundera på vilken målgrupp man har och att det finns upplevelser och paket som lockar målgruppen. Modigh upplever att de som främst kommer till honom är svenskar över 50 år och utländska turister som kan vara yngre. De utländska turisterna vittnar Modigh om kommer från Tyskland, Belgien och Nederländerna. Detta stämmer bra överens med de länder Visit Dalarna menar är de som huvudsakligen besöker Dalarna, det vill säga Nederländerna, Tyskland, Norge och Danmark (Visit Dalarna, 2019). Särna Adventure erbjuder många olika typer av paket, dels dagsupplevelser, dels tredagarsupplevelser. Det kan vara bra att erbjuda olika typer av paket för att skapa en större målgrupp.

Modigh beskriver också att det är lyckosamt att ha ett samarbete med Turistgården ur den aspekten att en av dem, som arbetat många år som kock, kan laga maten som sedan erbjuds på turen. Detta gör att det är mat av god kvalitet som ämnar att ge ”lokala smaker”, samtidigt som det bidrar till upplevelsen att den tillreds över öppen eld. Liknande typer av samarbeten finns det goda möjligheter för i området kring Vildmarksriket, där det finns många hotell, restauranger och kaféer som skulle kunna vara potentiella samarbetspartners.

Avslutning

Sammanfattningsvis finns det stor potential för utveckling av naturturism i Vildmarksriket, Dalarna. Det finns ett stort intresse bland både svenska och utländska turister för att uppleva naturen och vad den har att erbjuda. Intresset har ökat och spås fortsätta öka även i framtiden. Vildmarksriket har valt att fokusera extra på naturturism kring vandring, cykling och fiske men också olika typer av paketerade resor. Intresset för vandring växte mycket under pandemin, men också intresset för att turista inom Sverige samt uppleva sin när-natur. Intresset för annan typ av naturturism har också ökat, där både rapporter och intervjupersoner vittnar om ett stort intresse och god potential för utveckling inom såväl cykelturism som fisketurism. Det finns även många exempel på paketresor eller extra service av entreprenörer som uppskattas av turister. Detta kan vara guidade turer med mat och transport både som dagsaktivitet och flerdagarstur, men det kan också vara möjlighet till cykelförvaring eller upphämtning eller avlämning.

Från analysen är det också av vikt att ta med sig budskapet av att god kommunikation, långsiktighet och samarbete är av stor vikt. Det finns också en ökad efterfrågan efter hållbara turistmål, där varje destination bör fundera över vad de kan göra för att skapa ett hållbart varumärke. I ett hållbart varumärke ingår ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet. Det är av vikt att ständigt fundera över vad destinationen kan göra för att öka sin hållbarhet.

Källförteckning

- Countryside Hotels Sweden. (2023). Kombinera din vistelse med fiskepaket. <https://www.countrysidehotels.se/weekendpaket/fiskepaket/>. [2023-12-25].
- Heldt, T. (2012). Cykelturism och effekter på lokal, regional och nationell nivå. En litteraturgenomgång samt fallstudie på cykelturister i Varberg och Gotland. VTI publikation. https://bransch.trafikverket.se/contentassets/773857bcf506430a880a79f76195a080/forskningsresultat/cykelturism_och_effekter_lokal_regional_nationell_niva.pdf.
- Jordbruksverket. (2023). Fritidsfiske och fisketurism. <https://jordbruksverket.se/utvecklaforetagande-pa-landsbygden/vattenbruk-och-fiske/fritidsfiske-och-fisketurism>. [2023-12-25].
- Kirppu, S. & Oldhammer, B. (2010). Vildmarksriket – Skyddsvärda naturskogar i gränstrakterna av Mora – Vansbro – Leksand. https://www.vansbro.se/download/18.410c666a169d8e027fed5fc/1554470070549/vildmarksriket_tryckta_versionen101127.pdf.
- Länsstyrelsen Dalarna. (u.å.). Mål för friluftslivet. <https://www.lansstyrelsen.se/dalarna/natur-och-landsbygd/mal-for-friluftslivet.html>. [2023-12-06].
- Mora kommun. (2023a). Projekt Vildmarksriket. <https://morakommun.se/kommun-och-politik/samhallsutveckling-och-hallbarhet/projekt-vildmarksriket.html>. [2024-01-08].
- Mora kommun. (2023b). Siljansleden. <https://morakommun.se/uppleva-och-gora/natur-och-friluftsliv/siljansleden.html>. [2023-12-26].
- Naturguide Tiveden. (u.å.). Upplevelser. <https://www.naturguidetiveden.se/sv/upplevelser>. [2024-01-08].
- Naturvårdsverket. (2017). Skötselplan för Tivedens Nationalpark. <https://www.naturvardsverket.se/4a619a/globalassets/media/publikationer-pdf/ovriga-pub/skotselplaner-nationalparker/978-91-620-8786-9.pdf>.
- Naturturismföretagen. (2021-01-21). Skogsutredningen är färdig – nu krävs modiga politiker. <https://www.naturturismforetagen.se/skogsutredningen-ar-fardig-nu-kravs-modiga-politiker/>. [2023-11-29].
- Visit Dalarna. (2019). Dalarna – besöksnäringen i siffror 2009-2019. <https://www.besoksnaringdalarna.se/dalarnas-besoksnaring/statistik>.
- Visit Dalarna. (2023). Färdplan för Dalarna som en hållbar destination 2023-2030. <https://www.besoksnaringdalarna.se/fardplan-2023-2030>.

- Visit Sweden. (2023a). Svensk turism 2023 – insiktsrapport.
<https://corporate.visitsweden.com/kunskap/naturturism/>.
- Visit Sweden. (2023b). Svensk kulturturism 2023 – en förstudie.
<https://kunskapbesoksnaring.se/rapporter-och-trender/rapporter-och-trender/2023-10-10-svensk-kulturturism-2023---en-forstudie>.
- Regeringen. (2022). Utgiftsområde 24 – näringsliv. Prop. 2022/23:1. Utgiftsområde 24.
<https://www.regeringen.se/contentassets/def2026cac0b4ef7acf4afeb988326ed/utgiftsomrade-24-naringsliv.pdf>.
- Siljan News. (2023-02-19). Mieke och Jacco fann drömhuset i Särna. [nyhetsartikel].
<https://www.siljannews.se/nya-grannar/mieke-och-jacco-fann-dromhuset-i-sarna>.
- Sjöberg, S. (2020-09-21). Rapport Tiveden.
<https://www.laxa.se/download/18.7a09167017afcecd2014cda2/1628085964132/Slutrapport%20Bes%C3%B6ksv%C3%A4nliga%20Tiveden.pdf>.
- Sveaskog. (2019-03-06). Hyggesfritt skogsbruk i Tiveden – ett lyckat samarbete.
<https://www.sveaskog.se/skogen-pa-djupet/de-brukade-skogarna/hyggesfritt-skogsbruk-i-tiveden--ett-lyckat-samarbete/>. [2023-12-13].
- Sveaskog. (2018-08-28). Hyggesfritt skogsbruk i praktiken.
<https://www.sveaskog.se/skogen-pa-djupet/de-brukade-skogarna/hyggesfritt-skogsbruk-i-praktiken/>. [2023-12-13].
- Svenska Turistföreningen. (u.å.). Vandrings trenden allt starkare.
<https://www.svenskatouristforeningen.se/om-stf/aktuellt/vandringstrenden-allt-starkare/>. [2023-12-29].
- Svenskt Fiskeforum 2019 (2019). Svenskt Fiskeforum 2019 – Fisketurism.
<https://webbutiken.jordbruksverket.se/sv/artiklar/ra1916.html>.
- Särna Adventures. (u.å.). Guidningar. <https://sarnaadventures.se/guidning/#/>. [2023-12-29].
- Tillväxtverket. (2022). Fakta om Svensk turism 2021. Publikations nummer: 0419.
<https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/publikationer/publikationer2022/faktaomsvenskturism2021.1440.html>.
- Tillväxtverket. (u.å.a). Om inkvarteringsstatistiken.
<https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/statistikochanalys/statistikomturism/inkvartering/ominkvarteringsstatistiken.4505.html>. [2023-11-22].
- Tillväxtverket. (u.å.b.) Utveckla infrastruktur för turism.
<https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/omtillvaxtverket/vararegeringsuppdrag/utvecklainfrastrukturforturism.2513.html>. [2023-12-26].
- Turistgården Särna. (u.å.). Om boendet. <https://turistgardensarna.se/sv/home-se/>. [2023-12-29].

5.1 Personlig kontakt

- Karlström, J. (2023-12-06). Telefonintervju om naturturism i Örebro län.
- Modigh, D. (2024-01-02). Telefonintervju om Särna Adventures.

5.2 Hjälpmedel

Tillväxtverket. (u.å.). Turismstatistik - Inkvartering - Gästnätter. (Län: ALLA). (Län: Dalarna). [2023-11-22].
<https://tillvaxtdata.tillvaxtverket.se/statistikportal#page=2b7026a4-3cd1-476c-bab1-5e748ccde5b3>.

Bilagor

Bilaga 1.

Summering indikatorer

Insatsområde	Indikatorer och direkt eller indirekt påverkansmöjlighet för ViD
Medvetna transportval 	Tillgänglig och bokningsbar kollektivtrafik till och från Dalarna (Indirekt)
	Tillgänglighet till fungerande kollektivtrafik för besöksnäringen inom Dalarna (Indirekt)
	Tillgänglighet till laddstationer som möter efterfrågan i Dalarna (Indirekt)
Lätt att göra rätt 	Kommunikationsinsatser (Direkt)
	Sidvisningar mätning klimatavtryck (Direkt)
	Antal hållbara företag enligt GSTC-metodik (Direkt)
Värna natur och kulturarv 	Antal förebyggande insatser för klimatanpassning och skydd (Indirekt)
	Antal förekomster av slitage eller skadegörelse årligen (Indirekt)
	Andel hektar skyddad natur- och kulturmiljöer i Dalarna (Indirekt)
Hushålla med resurser 	Antal hållbara företag enligt GSTC metodik (Direkt)
	Minskad energiförbrukning i förhållande till omsättning inom besöksnäring (Indirekt)

Visit Dalarnas sammanfattning av åtgärder och behov för att stärka besöksnäringen inom Dalarna (Visit Dalarna, 2023).

Bilaga 2.

 Lönsamma företag	Förädlingsvärde hos besöksnäringens företag i Dalarna (Indirekt)
	Investeringar inom besöksnäringen (Indirekt)
	Antal företag med cirkulär affärsmodell, helt eller delvis (Indirekt)
 Kompetensutveckling	Antal besöksnäringens företag som deltar i kompetensutveckling via främjarsystemet (Indirekt)
	Utbildningsnivå i besöksnäringen (Indirekt)
	Antal utbildningar i Dalarna som möter efterfrågan från besöksnäring (Indirekt)
 Locka personal och fler arbetstillfällen lokalt	Antal anställda inom besöksnäringen (Indirekt)
	Andel företag med kollektivavtal (Indirekt)
	Index för näringslivsklimat i Dalarnas kommuner (Indirekt)
	Andel nyinflyttade till Dalarna (attraktionskraft) (Indirekt)
 Inkludering och motverka utsatthet	Fördelning av män/kvinnor i ledande position (Indirekt)
	Andel digitalt mogna besöksnäringens företag för ökad tillgänglighet (Direkt)
	Antal boeandanläggningar och evenemang som arbetar förebyggande mot utsatthet (Indirekt)
 Nya säsonger	Kapacitetsutnyttjande säsong och område (säsongindex) (Indirekt)
	Antal heltidsanställda (Indirekt)
	Hur lång stannid vid övernattningar (Indirekt)
 Bidra till samhällsutveckling	Turistekonomisk omsättning (Indirekt)
	Antal övernattningar per invånare (Indirekt)
	Företagsutveckling som driver förbättrad infrastruktur i glesbygd (Indirekt)
	SRO* från besöksnäring (Indirekt)
 Lokalt engagemang	Medborgarundersökning upplevelse av turismen (Indirekt)
	Andel lokalt anställda i besöksnäringen (Indirekt)
	Besöksnäringens perspektiv i kommunernas planarbeten (Indirekt)

Tabell där Visit Dalarna beskriver de huvudsakliga utmaningar Dalarnas besöksnäring står inför och närmare beskrivning av vad de olika utmaningarna innefattar. Tabellen är tagen direkt från Visit Dalarnas färdplan publicerad 2023 på sida 22–23. Uppgifter om färdplanen finns i källförteckningen under Visit Dalarna 2023.

Bilaga 3.

Upplevelse	Pris
Älgsafari, Naturguide Tiveden. Ingår: Guidning under hela turen som pågår under ca sex timmar. Middag och dryck över öppen eld. Spårning av älg och kunskap om älgen samt hur man spårar älg. Transport i minibuss. Max 8 personer. Länk: https://www.naturguidetiveden.se/sv/upplevelser/sommarupplevelser	1 250kr/vuxen, 750kr/tonåring, 500kr/barn.
Tjäder och orrspel, Naturguide Tiveden. Ingår: Mat och dryck under hela vistelsen, både i naturen och under dagsvilan. Sövsäckar och filtar för tre övernattningar i gömsle. Två dagvilar hos samarbetspartner. Guide närvarar	7 997 kr/person.

<p>under hela vistelsen, har kunskap om området och fåglarna vilket deltagarna får ta del av. Transport i minibuss.</p> <p>Max 5 personer.</p> <p>Länk: https://www.naturguidetiveden.se/sv/upplevelser/varupplevelse/#tjader-kombo</p>	
<p>Våffelvandring med snöskor i Fjätersvålen, Särna Adventures.</p> <p>Ingår: snöskor och guidning, nygräddade vofflor från öppen eld med tillbehör, kokkaffe.</p> <p>Max 8 personer.</p> <p>Länk: https://sarnaadventures.se/guidning/#/Våffelvandring</p>	690 kr.
<p>Vinteräventyr i Fulufjällets nationalpark, Särna Adventures.</p> <p>Ingår: Upphämtning med minibuss från Mora hotell, där första natten spenderas med middag, bastu och isvak, till Fulufjället. Hotellfrukost och lunchpaket att ta med, skärmfri upplevelse, guiden tar foton under turen som deltagarna får efter turen. Snöskovandring och guidning på fjället. Lokalt producerad och lagad mat över öppen eld. Naturguidning med två guider.</p> <p>Länk: https://sarnaadventures.se/stug-ventyr-i-vildmarken#Hållbart</p>	Från 10 620 kr/person.
<p>Isfiskeäventyr med snöskoter, Icehotel.</p> <p>Ingår: lunch vid vildmarkscamp, skoter och guide under turen, genomgång av isfiske och utrustning för fisket, det finns även timmerstuga att värma upp vid kallt väder och pulkor för barn. Det finns även varma kläder att låna om det skulle behövas.</p> <p>Länk: https://www.icehotel.com/sv/isfiskeaventyr-med-skoter</p>	Från 1695 kr/person.
<p>Privat övernattningstur med snöskoter, Icehotel.</p> <p>Ingår: snöskoter för turen till stugan, tvårättersmiddag med dryckespaket och frukost. Bastu och boende. Pågår under ca 18 timmar. Guide deltar under hela turen. Det finns även varma kläder att låna om det skulle behövas.</p> <p>Max 4 personer.</p> <p>Länk: https://www.icehotel.com/sv/privat-overnattningstur-med-snoskoter</p>	Från 17 995 kr/person.

Tabellen är skapad och sammanställd av författaren. Tabellen ämnar ge en bredare bild av naturguidningar som finns, vad som ingår och hur mycket det kostar. De fyra första paket som redovisas i figuren är från naturturismföretag som förekommer i analysen, under Utblickar, del 4.1 och 4.3. De två senare paketen, från Ishotellet, förekommer inte i analysen utan är inkluderade i tabellen för att skapa en bättre bild av vilka upplevelser som finns och vad det kostar.

Vidare läsning

Länkar jag stött på under arbetets gång som jag tror kan vara hjälpsamma för Vildmarksriket men som inte varit aktuella för denna analys.

7.1 Turism på annans mark

Ett vägledande dokument för hur olika parter kan samsas kring naturturism. Det finns även olika färdiga avtal för olika anläggningar så som olika typer av leder eller lägerplatser. Dokumenten är framtagen av organisationen Naturturism företagen.

<https://www.naturturismforetagen.se/turism-pa-annans-mark/>.

7.2 Anläggning av mountainbike leder

En kartläggning och sammanfattning som kan fungera som vägledande dokument vid anläggning av mountainbike leder. Framtagen av Tillväxtverket.

<https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/publikationer/publikationer2023/attutvecklalederformountainbike.4651.html>.